

Соломія Бук
Lwów

**Архітектура польсько-українського
та українсько-польського паралельного корпусу
автоперекладів Івана Франка¹**

1. Вступні зауваги

Іван Франко (1856–1916) — український поет, письменник, драматург, перекладач, критик та історик літератури, фольклорист, етнограф, текстолог, публіцист, філософ, економіст, громадський та політичний діяч другої половини XIX — поч. XX ст. Після Т. Шевченка його вважають найвидатнішою фігурою української літератури. Його спадщина займає біля 6 000 позицій, що становить орієнтовно 100 томів. Серед них — *польською* мовою написано близько 1 000 творів (значно менше писав *німецькою* та *російською*), у тому числі чотири десятки художніх творів, з них 2 романи: *Lelum i Polelum / Лель і Полель* (1887) та *Dla ogniska domowego / “Для домашнього огнища”* (1892).

І. Франко досконало знав польську мову. Так, багато художніх творів він спочатку написав та видав польською, а пізніше переклав та видав українською мовою. Також деякі свої українські твори переклав польською. У процесі дослідження з’ясовано, що польські художні твори письменника не передруковувались після свого першого виходу у світ за життя Франка, тобто існують лише у виданнях другої половини XIX — поч. XX ст., до яких пересічний читач не має доступу.

Окрім того, назріла потреба докладного наукового вивчення автоперекладів І. Франка, ця проблема ще не була предметом окремого дослідження ані українських, ані польських мовознавців.

¹ Artykuł powstał przy wsparciu „Kasy Mianowskiego” .

Ці причини, а також необхідність удоступнення й популяризації польськомовних художніх творів І. Франка та їх автоперекладів українською, спонукали до створення польсько-українського та українсько-польського паралельного корпусу автоперекладів Івана Франка.

Мета статті — коротко показати джерела польськомовної компетентності Франка, описати стан мовознавчого вивчення польськомовної творчості І. Франка та його автоперекладів, описати суть та викласти переваги створення паралельного корпусу І. Франка (ПКФ), а також представити перелік творів та їх джерел, які увійшли до ПКФ.

2. Джерела польськомовної компетентності І. Франка

І. Франко мав абсолютне володіння польською мовою. Формуванню його високої польськомовної компетентності сприяли мовна ситуація території, де виріс та жив І. Франко, його освіта і середовище, в якому він вчився, працював та жив.

Батько майбутнього письменника був ковалем (за походженням німець), а мати — із дрібної руської шляхти. Сім'я жила в селі Нагуєвичі біля Дрогобича на Галичині. Галичина другої половини XIX — поч. XX ст. входила у склад Австро-Угорської імперії, і тут функціонувало декілька мов: німецька, польська, українська, єврейська (їдиш) та ін.

Тому **мовну ситуацію** країни, за класифікацією О. Палінської (2004: 74-75.), можна охарактеризувати як екзоглосну незбалансовану, оскільки тут наявна сукупність окремих мов, розподілених за сферами спілкування і соціальними групами, у переважній більшості трьохкомпонентну (місцеві мови (українська) та їхні діалекти, регіональні мови – румунська на півдні, польська на решті території (1869 року польська мова спеціальним розпорядженням імператора була визнана як офіційна в цілому краю) та мова-макропосередник – німецька).

Мовна політика уряду Австро-Угорщини була спрямована на толерування і розвиток прав національних меншин, що разом із наявністю строкатого національно складу населення сприяло розвитку масового полілінгвізму. І хоча, як зазначає Ю. Шевельов, у Галичині 1876-1905 рр. “українська мова набувала серед інтелігенції чим раз більше прав товариської і салонової мови” (Шевельов 2003: 22), проте “в суті речі вся інтелігенція була або двомовна (мови українська, польська), або тримовна (українська, польська, німецька)” (Шевельов 1987: 31).

Освіту І. Франко отримав спочатку в сільській школі, далі в Дрогобицькій гімназії, Львівському (1875-1880, з перервами) та Чернівецькому (1891) університетах та ступінь доктора філософії здобув у Віденському університеті (1893).

У Дрогобицькій гімназії, як зазначає І. Денисюк, І. Франко вивчав п'ять мов: українську, польську, німецьку, грецьку, латинську. "І не лише вивчав, а й знав їх так, що міг би стати письменником не тільки українським, а й німецьким та польським, бо ж писав навіть вірші цими трьома мовами" (Денисюк 2001: 160).

Навчання у Львівському університеті велося здебільшого польською мовою. У 1870 р. польською мовою викладали 13 предметів, німецькою — 46, латинською — 13 і українською — 7. 4 липня 1871 р. імператор Франц Йосиф I видав розпорядження про скасування обмежень на читання лекцій польською і українською мовами на юридичному і філософському факультетах. Уже в 1906 р. польською мовою читали 185 предметів, німецькою — 5, латинською — 14 і українською — 19.

Середовище. З біографії І. Франка відомо, що він змалку, а також в гімназії й університеті, дружив із представниками різних національностей, в тому числі і з поляками. Впродовж довгого часу співпрацював з польськими газетами *Kurjer Lwowski* (Кур'єр Львівський), *Prawda* (Правда), *Głos* (Голос), *Przegląd tygodniowy* (Тижневий перегляд), *Ateneum* (Атенеум), *Ruch* (Рух), *Kraj (polskie czasopismo w Petersburgu)* (Край, польський журнал в Петербурзі), *Kwartalnik Historyczny* (Історичний кварталник), *Wisła* (Вісла), *Lud* (Народ). Поляк Ян Каспрович (Jan Kasprowicz) був хресним батьком його сина.

І. Франко щиро цікавився і брав активну участь у польському літературно-критичному житті: писав рецензії на польські твори (зокрема, на Конопницьку та Пруса), листувався з Ожешковою, Вісліцьким тощо. Сам писав і перекладав художні твори польською мовою.

О. Дорофтей вказує, що від самих початків творчості І. Франко був у близькій інтелектуальній та естетичній співдії із двома культурами, серед яких він виховувався – із польською і німецькою. Його чужомовна творчість стала визначним фактором *інтеркультурального діалогу*, що тоді витворювався в складних суспільних умовах Східної Європи (Дорофтей 2005: 17).

Отже, рівень мовної компетенції письменника у польській мові був дуже високим. Як згадує М. Рудницький, І. Франко навіть зізнався молодшим письменникам, що по-польськи йому писати легше з причини унормованості цієї мови, на відміну від рідної (Рудницький 1997: 353).

3. Стан вивчення польськомовної творчості І. Франка

У творчій спадщині І. Франка переклади займають суттєве місце: він перекладав авторів з німецької, польської, російської, італійської, давньоіндійської, античних мов тощо (Т. 8-13 50-титомника), оцінював переклади інших, перекладав власні твори. І якщо переклади інших авторів та критичні праці І. Франка інспірували дослідників до літературно-критичного вивчення (на-

приклад, (Зорівчак 2010), (Журавська 1961), (Шмігер 2009)), то авторські переклади власних творів письменника фактично залишилися невивченими.

Серед проблем, пов'язаних із польськомовною діяльністю І. Франка, здебільшого досліджено його публіцистику (Barański 1956), (Dunin-Wąsowicz 1955), (Głosy 1897), (Pazdro 1979), (Дорофтей 2005), його рецензування польських творів (Wengierow 1956), (Kuplowski 1971, 1974a, 1979), листування та зв'язки з польськими письменниками (Kuplowski 1961), (Werwes 1958:): Е. Ожешко (Kwiecińska 1954), (Koprowski 1980), М. Конопницькою (Kuplowski 1976b), Є. Каспровичем (Wspomnienia 1926), (Kuplowski 1974b), Я. Ягічем (Jakobiec 1958), А. Вісліцьким (Markowski, Szyszko 1958), Б. Прусом (Kuplowski 1974c) та іншими літературними та громадськими діячами або загальний внесок у літературу та культуру Польщі (Ривкіс 1957), (Werwes 1958, 1972), (Вервес 1957а, б), (Karwot 1958), (Kuplowski 1976a).

Сама ж художня спадщина І. Франка перебуває на периферії уваги лінгвістів-франкознавців як польських, так й українських. Наукових праць про польські твори Франка обмаль: (Вервес 1963а, б, в), (Пачовський 1966). Причини цієї білої плями поки не з'ясовані, хоча можна припустити, що польськомовна творчість І. Франка залишається дразливим питанням для українців через передмову “Niесo o sobie samym” (“Децо про себе самого”)², яку письменник написав до своєї першої збірки польських оповідань “Obrazki galicyjskie” (“Галицькі образки”), 1898. А для поляків постать письменника може видатись неоднозначною у світлі його статті про А. Міцкевича “Ein Dichter des Verrathes” (“Поет зради”) (Franko 1897), назва якої говорить сама за себе.

4. Короткий огляд корпусів текстів (КТ) української мови

Паралельний корпус текстів — це текст в електронному форматі з перекладом на одну чи декілька мов (McEnergy, Xiao, Tono 2006: 47), (Teubert, Čermáková 2007: 73). Паралельні корпуси текстів — це потужний ресурс для міжмовних досліджень у галузях контрастивної лінгвістики, перекладознавства, лінгвістичної типології, стилістики, лінгвістики тексту, тощо.

Польські тексти І. Франка не входять у жоден КТ, що реалізується із залученням польської чи української³ мов. Деякі паралельні корпуси з українською

² Ось уривок з неї: “... nie kocham Rusinów. Wobec tej gorącej miłości, jaka dla „bratniego plemienia” bryzga często ze szpalt polskich pism zachowawczych, moje wyznanie wydać się może dziwnem. Lecz cóż czynić, kiedy prawdziwe. Nie jestem już w wieku naiwnych i zaślepionych kochanków i mogę o takiej delikatnej materii, jak miłość, mówić trzeźwo. I dlatego powtarzam: nie kocham Rusinów...” (Franko 1898: IV).

³ Для сучасної української мови існує два незалежних проекти створення корпусу: в Інституті української мови (національний корпус української мови) (Демська 2005) та в Українському мовно-інформаційному фонді (український національний лінгвістичний корпус) (Широков,

частиною доступні в Інтернеті. Українсько-польський корпус (PoIUKR 2005) створюють в Інституті міждисциплінарних досліджень Варшавського університету (IBI UW). Він охоплює 70 (35x2) сучасних текстів. Українсько-російський корпус інтернет-публікацій текстів складається із текстів загальним обсягом по 20 Мб кожною мовою (Украино-русский 2009). Паралельний корпус текстів Інституту славістики університету м. Грац базується на перекладі усіма слов'янськими мовами (включно з українською) одного твору — “Як гартувалась сталь” Н. Островського (Keliš 2009).

Слід згадати деякі корпусні проекти зі сфери авторської лексикографії. Корпус текстів поезії Т. Шевченка було створено в Канаді в Інституті українських студій для укладення конкордансу його поетичних творів (Льницький, Гавриш 2001). У цьому ж інституті створено КТ українського поета й філософа Г. Сковороди, який слугував основою конкордансу усіх його творів (Skovoroda 2008). Дослідницький КТ В. Шевчука спроектовано з метою вивчення ключових концептів його творчості (Монахова 2006).

У Львівському національному університеті імені Івана Франка реалізовується проект створення корпусу текстів І. Франка (Бук 2007). Він передбачає охоплення усіх творів І. Франка незалежно від мови, якою вони написані. Це відповідає світовому стандарту репрезентативності, обов'язковому для кожного корпусу. Приблизний його обсяг за попередніми підрахунками — 7 млн слововживань. Уже здійснено морфологічне маркування деяких його творів, конкорданс роману “Перехресні тежки” доступний в Інтернеті (Бук, Ровенчак 2006–2010).

5. Особливості паралельного корпусу І. Франка (ПКФ)

Одним із елементів структури корпусу текстів І. Франка заплановано паралельні підкорпуси українсько-польських, польсько-українських, українсько-німецьких, німецько-українських, українсько-російських автоперекладів письменника. Як і будь-який паралельний корпус, кожен з них складається із двох пов'язаних між собою корпусів: перший обіймає тексти оригіналу, а другий — його переклад. Таким чином виформовується польсько-українська та українсько-польська його частини. За класифікацією (McEnergy, Xiao, Topo 2006: 48), такий корпус належить до двонаправлених, оскільки оригіналами виступають тексти, написані як українською, так і польською мовами.

Бугаков, Грязнухіна 2005). Обидві інституції належать до Національної академії наук України (Київ). Польські твори І. Франка туди не входять, оскільки названі КТ — одномовні.

Табл. 1. Зразок ПКФ оповідання *Два приятели / Dwaj przyjaciele*

Мова оригіналу: українська	Мова перекладу: польська
І що ви, куме, говорите о приязні! Приятелі, приятелі! А я вам не знати що ставлю і кажу, що нема на світі правдивої приязні ані правдивих приятелів!	— Et, co to wam kumie mówić o przyjaźni. Przyjaciele, przyjaciele! A ja wam nie wiem co w zakład postawię, że na świecie nie ma ani prawdziwej przyjaźni, ani przyjaciół prawdziwych.
Таже ви знаєте, в якій я був приязні з Хоною Підгорбочним. Та й як же нам було й не побратиматись! Ми, бачите, оба були парубки на ціле село; хлопці, мов дуб'я, крепкі.	Wszak wiecie sami, w jakiej to żyłem przyjaźni z Chomą Wrzosem. Bo i jakże nie mieliśmy się pobratać! Obaj, jak wiecie, byliśmy parobkami, jakich nie wielu znajdzie się w siole.
Товаришували ми з Хоною, що аж люблю. Чи, бувало, в ліс по дрова, чи в очерети зо стрільбами на качки, чи до танцю, чи й до другого діла, оба та й оба. І не було межі нами ніякої ані сварки, ані незгоди.	Družbowaliśmy tedy z Chomą, aż miło. Czy bywało w las po drzewo, czy w oczerety ze strzelbami na kaczki, do tańca, czy też w innej jakiej sprawie, my zawsze razem i razem. I nie było między nami swarów, niezgody.

Табл. 2. Зразок ПКФ оповідання *Панталаха / Pantalacha*

Мова оригіналу: польська	Мова перекладу: українська
— Panie, panie! — krzyknął Pantalacha, gdy powóz go mijał, a jadący w nim nie zauważyli zguby kufra — zgubiliście coś!	— Пане, пане! — крикнув Панталаха, коли повіз минав його, а ті, що їхали в ньому, не завважили згуби куфера. — Ви щось загубили.
Powóz się zatrzymał. Lokaj zeskoczył i zobaczył, że to upadł kufer, dosyć ciężki i duży.	Повіз зупинився. Льокай зіскочив і побачив, що се впав куфер, досить великий і важкий.
— Co za czort! — krzyknął fernal — Jak on mógł upaść? Przecieżem go uwiązał jak Bóg przykazał.	— Що за чорт! — крикнув фірман. — Як він міг упасти? Адже ж я сам прив'язав його, як бог приказав.

Усі тексти ПКФ мають електронний вигляд (вимога машиночитаності). До них застосовано зовнішнє маркування (кожному текстові присвоєно інформацію про автора час та місце написання твору, ідентифікація жанру, тому, частини тощо), а також заплановано присвоїти і внутрішню інформацію (морфологічне, синтаксичне, семантичне, анафоричне та ін. маркування).

Електронний корпус текстів І. Франка видається оптимальним ресурсом для комплексного опрацювання лексики письменника. Зокрема, ПКФ має великий потенціал у виявленні лексичних, фразеологічних, граматичних та

інших відповідників у текстах різними мовами. Це необхідний інструмент зіставного опису мов (Добровольський 2004).

Основною теоретичною базою структури паралельного корпусу стала інформація про публікації та автопереклади письменника у додатках до зібрання творів І. Франка у 50 тт. (Франко 1979), а також в академічному виданні “Українська література в загальнослов’янському і світовому літературному контексті” Т. 5. (Українська література 1994). Джерельною базою слугують першодруки, прижиттєві видання творів, а також Зібрання творів І. Франка у 50 тт. (Франко 1979).

У таблиці 3 подано **архітектуру польсько-української частини ПКФ**. Після назви твору спершу подано бібліографічний опис першодруку **FP** (first print), щоби продемонструвати, якою мовою твір вийшов хронологічно першим, а далі — джерело, звідки взято текст для паралельного корпусу **CS** (corpus source). Якщо обидва цих джерела збігаються, застосовано відповідне позначення: *ibid.* (*лат.* там само).

Табл. 3. *Архітектура польсько-української частини ПКФ*

	Мова оригіналу: польська	Мова перекладу: українська	жанр
1.	Młoda Ruś FP: Tydzień literacki, artystyczny, naukowy i społeczny, 1878, № 57, s. 324–326. CS: <i>ibid.</i>	Молода Русь FP: Рутеньці. Типи галицьких русинів із 60-тих та 70-тих рр. мин[улого] в[іку], Львів, 1913, с. 6–15. CS: Зібрання творів у 50-ти томах. Т. 15, К.: Наукова думка, 1979, с. 15–21.	цикл оповідань Ruteńcy. Туру і portrety gali-cyjskich “ludzi” / Рутеньці. Типи галицьких русинів із 60-тих та 70-тих рр. мин[улого] в[іку]
2.	Człowiek zwyczajny FP: Tydzień literacki, artystyczny, naukowy i społeczny, 1878, № 58, s. 347–349. CS: <i>ibid.</i>	Звичайний чоловік FP: Рутеньці. Типи галицьких русинів із 60-тих та 70-тих рр. мин[улого] в[іку], Львів, 1913, с. 3–5. CS: Зібрання творів у 50-ти томах. Т. 15, К.: Наукова думка, 1979, с. 21–28.	
3.	Zniechęcony FP: Tydzień literacki, artystyczny, naukowy i społeczny, 1878, № 63, s. 421–423. CS: <i>ibid.</i>	Знеохочений FP: Рутеньці. Типи галицьких русинів із 60-тих та 70-тих рр. мин[улого] в[іку], Львів, 1913, с. 24–33. CS: Зібрання творів у 50-ти томах. Т. 15, К.: Наукова думка, 1979, с. 28–35.	

	Мова оригіналу: польська	Мова перекладу: українська	жанр
4.	Mularz (część I) FP: Praca, 1880, № 14–15. Mularz (część I, II) Prawda, 1887, № 10, s. 110–112. CS: ibid.	Муляр FP: В поті чола, Львів, 1890, с. 22–28. CS: Зібрання творів у 50-ти томах. Т. 15, К.: Наукова думка, 1979, с. 59–64.	оповідання
5.	Rębacz FP: Przegląd społeczny. Pismo naukowe i literackie, 1886, Т. II, № 9, s. 233–239. CS: ibid.	Рубач FP: Przegląd społeczny. Pismo naukowe i literackie, 1886, Т. II, № 9, s. 233–239. CS: Зібрання творів у 50-ти томах. Т. 16, К.: Наукова думка, 1979, с. 215–222.	оповідання
6.	W pogoni za biedą. Zimowa baśń FP: Ruch, 1887, № 1, s. 6–11; № 2, s. 40–45. CS: ibid.	Як пан собі біди шукав FP: Громадський голос, 1896 (1, 15 липня, 1, 15 серпня, 1, 15 вересня, 15 жовтня, 15 листопада, 1 грудня). CS: Зібрання творів у 50-ти томах. Т. 16, К.: Наукова думка, 1979, с. 223–244.	оповідання
7.	Jak rusin tłukł się po tamtym świecie FP: Ruch, 1887, № 6, s. 181–183; № 7, s. 202–203. CS: ibid.	Як русин товк ся по тім світі FP: Хлібороб, 1891, № 2, s. 13–14; № 3, s. 19–21; №4–5, s. 30–32. CS: Зібрання творів у 50-ти томах. Т. 16, К.: Наукова думка, 1979, с. 245–255.	оповідання
8.	Przemysł domowy FP: Kraj, 1887, № 48, s. 2–5. CS: ibid.	Домашній промисл FP: Товариш, 1888, № 1, с. 3–13. CS: Зібрання творів у 50-ти томах. Т. 16, К.: Наукова думка, 1979, с. 245–255.	оповідання
9.	Misja* FP: (не надруковано, зберігся неповний автограф: Ф3, № 357) CS: ibid.	Місія FP: Ватра, Стрий, 1987, с. 63–90. CS: Зібрання творів у 50-ти томах. Т. 16, К.: Наукова думка, 1979, с. 265–299.	оповідання

	Мова оригіналу: польська	Мова перекладу: українська	жанр
10.	<p>Dżuma FP: Przegląd społeczny. Pismo naukowe i literackie, 1887, T. III, № 2, s. 162–172; № 3, s. 251–264. CS: ibid.</p>	<p>Чума FP: Чума // Зоря, 1889, № 13–14, с. 209–213; № 15–16, с. 236–243; № 17, с. 277–278. CS: Зібрання творів у 50-ти томах. Т. 16, К.: Наукова думка, 1979, с. 300–334.</p>	оповідання
11.	<p>Jać Zelepuha FP: Kurjer Lwowski, Lwów, 1887 (14, 17–21, 23–28 sierpnia). (сторінки нумеровані). CS: ibid.</p>	<p>Яць Зелепуга FP: Зоря, 1887, № 18, с. 291–294; № 19, с. 311–314; № 20, с. 327–329; № 23, с. 390–394; № 24, с. 410–412. CS: Зібрання творів у 50-ти томах. Т. 16, К.: Наукова думка, 1979, с. 335–378.</p>	оповідання
12.	<p>Jeden dzień z życia uliczników lwowskich FP: Kurjer Lwowski. № 205–207, 209, 1889. 26, 28, 30.VII CS: Ateneum: pismo naukowe i literackie (Warszawa), 1889, Rok XIV, T. I, Zeszyt II (Luty), s. 303–316.</p>	<p>Яндруси FP: На лоні природи і інші оповідання, Львів, 1905, с. 34–55. CS: Зібрання творів у 50-ти томах. Т. 17, К.: Наукова думка, 1979, с. 212–226.</p>	оповідання
13.	<p>Pantałacha FP: Kurjer Lwowski, 1888 (styczeń–luty), № 25–29; 31–33; 36; 38–42. CS: ibid.</p>	<p>Панталаха FP: Панталаха та інші оповідання, Львів, 1902, с. 1–105. CS: Зібрання творів у 50-ти томах. Т. 17, К.: Наукова думка, 1979, с. 227–282.</p>	оповідання
14.	<p>Manipulantka FP: Kurjer Lwowski, 1888, № 197–202 (17–22 lipca); № 211 (31 lipca). CS: ibid.</p>	<p>Маніпулянтка FP: У поті чола, Львів, 1890, с. 207–266. CS: Зібрання творів у 50-ти томах. Т. 18, К.: Наукова думка, 1979, с. 33–88.</p>	

	Мова оригіналу: польська	Мова перекладу: українська	жанр
15.	Bajka o dobrobycie FP: Głos, 1890, № 2, s. 17–19. CS: ibid.	Казка про добробит FP: Народ, 1890, № 2–3, с. 18–20. CS: Зібрання творів у 50-ти томах. Т. 18, К.: Наукова думка, 1979, с. 147–154.	оповідання
16.	Uroczystość FP: Kalendarz robotniczy na rok 1892, Lwów, 1891, s. 20–26. CS: ibid.	Задля празника FP: Батьківщина й інші оповідання, К., 1911, с. 111–122. CS: Зібрання творів у 50-ти томах. Т. 18, К.: Наукова думка, 1979, с. 308–318.	оповідання
17.	Hystorja kozucha. Bajka współczesna FP: Przyjaciel ludu, 1892, № 11, s. 174–175; № 12, s. 185–188. CS: ibid.	Історія кожуха. Сучасна байка FP: Хлібороб, 1892, № 18–19, с. 137–139. CS: Зібрання творів у 50-ти томах. Т. 18, К.: Наукова думка, 1979, с. 319–323.	оповідання
18.	Dla ogniska domowego 1892 FP: за життя не надруковано CS: Зібрання творів у 50-ти томах. Т. 19, К.: Наукова думка, 1979, С. 353–486.	Для домашнього огнища FP: Для домашнього огнища, Львів, 1897, 149 с., (сер. Літературно-наукова бібліотека, кн. 11). CS: Зібрання творів у 50-ти томах. Т. 19, К.: Наукова думка, 1979, с. 7–143.	оповідання
19.	Konfiskation. Obrazek galicyjski. (Przekład z „Die Zeit”) FP: Głos Pokucki (Kołomyja), 1899, 20 lipca. CS: ibid.	Історія одної конфіскації. Картини з галицького життя FP: Сім казок. Львів, накладом Українсько-руської видавничої спілки 1900, с. 77–92. CS: Зібрання творів у 50-ти томах. Т. 21, К.: Наукова думка, 1979, с. 98–109.	оповідання

* Оповідання **Misja/Micija** первісно написане польською мовою, хоча в цьому варіанті досі так і не вийшло друком жодного разу. Проте зберігся його неповний автограф, з яким можна порівняти український автопереклад (Франко 1979 Т. 16: 494). Тому його подано в архітектурі паралельного корпусу.

Роман “**Lelum i Polelum**”/“**Лель і Полель**”, написаний польською мовою та ні разу не друкований за життя письменника, входить у загальний корпус польських творів І. Франка за 50-томним зібранням його творів, де твір реконструйовано відповідно до автографів та копій, які зберігаються в архіві відділу рукописів Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка НАНУ. Оскільки І. Франко не здійснив перекладу українською мовою, твір не входить до паралельного корпусу автоперекладів письменника. Окремі частини роману Франко друкував як завершені оповідання. Так з першого розділу з’явилося оповідання “Jeden dzień z życia uliczników lwowskich” (автопереклад “Яндруси”), з другого — “Bohater mimo woli” (авторського перекладу нема), з третього — “Cuwaksy” (авторського перекладу нема). Таким чином, “Jeden dzień z życia uliczników lwowskich” з автоперекладом “Яндруси” логічно ввійшли до паралельного корпусу, а два інших оповідання — ні.

Відкритим залишається питання про переклад польською мовою оповідання “**Свинська конституція**” (первісно написане та опубліковане по-німецьки “Das Recht des Schweines”). Даних, що його здійснив Франко нема. Остаточну відповідь можна буде дати лише після детального стилістичного та квантитативного аналізу обох текстів.

Вимагає уточнення історія перекладу оповідання “**Історія одної конфіскати**”. В оригіналі його І. Франко написав німецькою (Die Geschichte einer Konfiskation. Ein galizisches Lebensbild) та опублікував (Die Zeit, 1899, Nr 245, s. 164.). Із цього варіанту пізніше здійснено переклад польською (автора перекладу не уточнено) та українською (автопереклад) мовами. Таким чином, оповідання входить до паралельного корпусу із заувагою, що український текст не є автоперекладом польського.

Архітектура українсько-польської частини ПКФ представлена в таблиці 4. Послідовність розміщення інформації тут така ж, як і в таблиці 3.

Табл. 4. *Архітектура українсько-польської частини ПКФ*

	Мова перекладу: українська	Мова оригіналу: польська	жанр
1.	<p>Два приятелі (Люлин, 1876) FP: Дністрянка на 1877 рік. с. 22-32 CS: Зібрання творів у 50-ти томах. Т. 14, К.: Наукова думка, 1979, с. 265–274.</p>	<p>Dwaj przyjaciele FP: Kraj. 1885. № 21, с. 18-19 Franko, I. Obrazki galicyjskie, Lwów: Nakładem Księgarni Polskiej, VII, 160 s, s. 3–17. CS: ibid.</p>	оповідання

	Мова перекладу: українська	Мова оригіналу: польська	жанр
2.	Патріотичні пориви FP: Громадський друг, 1878, № 1, с. 2–6. CS: Зібрання творів у 50-ти томах. Т. 15, К.: Наукова думка, 1979, с. 35–41.	Patriotyczne porywy. Nowela FP: Ruch, 1887, № 10, s. 299–302. CS: ibid.	оповідання
3.	Schönschreiben FP: Зоря, 1884, № 2, с. 9–11. CS: Зібрання творів у 50-ти томах. Т. 15, К.: Наукова думка, 1979, с. 85–90.	Lekcja kaligrafji FP: Prawda, 1884, № 18, s. 206–208. CS: ibid.	оповідання
4.	На дні FP: На дні. Дрібна бібліотека (№ 14), Львів, 1880, 72 с. CS: Зібрання творів у 50-ти томах. Т. 15, К.: Наукова думка, 1979, с. 59–64.	Na dnie FP: Przegląd społeczny, 1886, № 3, s. 219–232; № 4, s. 294–305; № 5, s. 365–377; № 6, s. 455–463. CS: ibid.	оповідання
5.	Сам собі винен FP: Ілюстрований календар товариства “Просвіта” на рік переступний 1884, Львів, 1883, с. 1–10. CS: Зібрання творів у 50-ти томах. Т. 15, К.: Наукова думка, 1979, с. 212–220.	Sam sobie winien. (Powistka galicyjska) FP: Prawda, 1885, № 17, s. 194–198. CS: ibid.	оповідання
6.	Слимак FP: Календар товариства “Просвіта” на рік звичайний 1882, Львів, 1881, с. 27–29. CS: Зібрання творів у 50-ти томах. Т. 15, К.: Наукова думка, 1979, с. 221–229.	Ślimak FP: Kraj, 1881, № 2, s. VI–VII; № 3, s. IV–V. CS: ibid.	оповідання
7.	Добрий заробок FP: Світ, 1881, № 3, с. 44–46. CS: Зібрання творів у 50-ти томах. Т. 15, К.: Наукова думка, 1979, с. 230–235.	Dobry zarobek FP: Kraj, 1885, № 40, s. 25–26. CS: ibid.	оповідання

	Мова перекладу: українська	Мова оригіналу: польська	жанр
8.	Хлопська комісія FP: Зоря, 1884, № 4, с. 25–27; № 5, с. 33–35. CS: Зібрання творів у 50-ти томах. Т. 15, К.: Наукова думка, 1979, с. 236–248.	Chłopska komisja FP: Prawda, 1884, № 26, s. 302–308. CS: ibid.	оповідання
9.	Історія моєї січкарні FP: Ілюстрований календар товариства “Просвіта” на рік переступний 1884, Львів, 1883, с. 10–16. CS: Зібрання творів у 50-ти томах. Т. 15, К.: Наукова думка, 1979, с. 249–255.	Historia mojej sieczkarni. Nowela ukraińska FP: Kraj, 1885, № 6, s. 23–24. CS: ibid.	оповідання
10.	Пирого з черницями FP: Діло. 6 травня 1884. CS: Зібрання творів у 50-ти томах. Т. 16, К.: Наукова думка, 1979, с. 201–206.	Pierogi z czernicami FP: Kurjer Warszawski, 1888, (14 września). CS: ibid.	оповідання
11.	Гава. Образок з життя підкарпатського народу FP: Гава. Образок з життя підкарпатського народу, Львів: Просвіта, № 110. кн. 11, 1888, 39 с. CS: Зібрання творів у 50-ти томах. Т. 18, К.: Наукова думка, 1979, с. 7–32.	Hawa. Obrazek z natury FP: Kurjer Warszawski, 1888, № 31–33 (від 31 stycznia– 2 lutego). CS: ibid.	оповідання
12.	Вівчар FP: Полуйка і інші бориславські оповідання, Львів, 1899, с. 89–96. CS: Зібрання творів у 50-ти томах. Т. 21, К.: Наукова думка, 1979, с. 64–69.	Owczarz FP: Monitor. 1902. 3 sierpnia s. 5–6. CS: ibid.	оповідання

У процесі укладання ПКФ не обійшлося без певних проблем. Наприклад, немає доступу до деяких джерел текстів (автографів), не завжди вдається точно з'ясувати авторство перекладів. Тому поданий вище перелік автоперекладів І. Франка не претендує на вичерпність: в архівах продовжують знаходити нову інформацію про його життя і творчість. Перевага електронного корпусу в тому й полягає, що його можна постійно поповнювати новими текстами без шкоди для загальної структури. Так, зокрема, окремого дослідження вимагає авторство перекладів польською мовою оповідань “Грицева шкільна наука”⁴ (1883), “Ліси і пасовиська”⁵ (1884), “Панщизняний хліб”⁶ (1896).

Залишається проблематичним автоматичне лінгвістичне маркування текстів, зокрема морфологічне (з огляду на часові та індивідуальні особливості мови І. Франка), а також автоматичний поділ на речення й абзаци з подальшим вирівнюванням текстів у ПКФ. Здійснюючи автопереклад, письменник не завжди дотримувався структури тексту оригіналу, міг розбивати абзац чи речення на два або, навпаки, їх об'єднувати.

6. Дослідницький потенціал ПКФ

ПКФ має великі потенційні дослідницькі можливості. Це надійна основа двомовного українсько-польського та польсько-українського видання творів І. Франка. Також він може слугувати джерелом подальших досліджень творчості І. Франка, зокрема таких як реконструкція польського ідіолекту І. Франка, виявлення стратегії й тактики автоперекладу загалом та І. Франка зокрема, якісне та кількісне порівняння української та польської мови І. Франка, базою для створення словника мови І. Франка, зокрема польськомовних творів (пор. “Словник російських творів Т. Шевченка” (Шевченко 1986)).

Слід зазначити, що на матеріалі ПКФ зручно здійснювати загальнолінгвістичні дослідження, такі як з'ясування особливостей мов, зокрема типологічних, культурних відмінностей, а також виявлення універсальних ознак; реконструкція польської мови Львова та Галичини другої половини XIX — поч. XX ст.; знаходження лексичних, фразеологічних синтаксичних відповідників у мовах, а також укладення перекладних українсько-польського та польсько-українського словників.

Важливо, що ці результати будуть доступними для інших дослідницьких проєктів, як у сфері мовознавства, так й у сфері літературознавства, перекладознавства, теорії тексту, герменевтики тощо.

⁴ Hrycio w szkole, “Prawda, 1884, Nr 17, s. 146–149. Підп.: Мирон.

⁵ Lasy i pastwiska: (Opowiadanie byłego plenipotenty), „Światło, 1895, Nr 1, s. 30–32; Nr 2, s. 57–64.

⁶ Pańszczyźniany chleb, „Prawo ludu, 1896, Nr 2.; Pańszczyźniany chleb, „Naprzód, 1896, 3, 10 września.

Література

- Barański 1956 – H. Barański, *Iwan Franko w publicystyce polskiej*, „Nowy Świat”, 1956, № 39, s. 1.
- Dunin-Wąsowicz 1955 – K. Dunin-Wąsowicz, *Publicystyka I. Franki w prasie ruchu ludowego w Galicji*, „Kwartalnik Instytutu Polsko-Radzieckiego”, 1955, № 1/2, s. 232–258.
- Franko 1898 – I. Franko, *Nieco o sobie samym*, [w:] *Franko, I. Obrazki galicyjskie*, Lwów, 1898, s. I-VII.
- Franko 1897 – I. Franko, *Ein Dichter des Verrathes*, “Die Zeit”, 1897, Bd.II, No. 136, 8. Mai, s. 86–89.
- Głosy 1897 – *Głosy akademickiej młodzieży polskiej w prasie I. Franki*, Lwów, 1897, 27 s.
- Jakobiec 1958 – M. Jakobiec, *Iwan Franko i Vatroslav Jagič*, „Slavia Orientalis”, 1958, № 2/3, s. 67–90.
- Karwot 1958 – E. Karwot, *Wkład Franki do etnografii polskiej*, „Slavia Orientalis”, 1958, № 1, s. 110–120.
- Kelih 2009 – E. Kelih, *Preliminary analysis of a Slavic parallel corpus*, [in:] Levická, J.; Garabík, R. (eds.): *NLP, Corpus Linguistics, Corpus Based Grammar Research. Fifth International Conference Smolenice, Slovakia, 25-27 November 2009. Proceedings*. Bratislava, p. 175-183.
- Koprowski 1980 – J. Koprowski, *Łódź, Orzeszkowa, Franko*, “Argumenty”, 1980, № 13, s. 10.
- Kuplowski 1961 – M. Kuplowski, *Iwana Franki przyjaźń z polskimi pisarzami*, „Życie literackie”, 1961, 16 Kwieć.
- Kuplowski 1971 – M. Kuplowski, *Iwan Franko – krytyk literatury polskiej*, “Życie literackie”, 1971, № 50, s. 9.
- Kuplowski 1974a – M. Kuplowski, *Iwan Franko jako krytyk literatury polskiej*, Rzeszów, 1974, 300 s.
- Kuplowski 1974b – M. Kuplowski, *Iwan Franko i Kasprowicz*, „Slavia Orientalis”, 1974, № 2, s. 189–201.
- Kuplowski 1974c – M. Kuplowski, *Iwan Franko i Prus – próba zbliżenia*, „Przegląd Humanistyczny”, 1974, № 10 (109), s. 51–61.
- Kuplowski 1976a – M. Kuplowski, *Iwan Franko a kultura polska*, „Profile”, 1976, № 12, s. 14–15.
- Kuplowski 1976b – Kuplowski M. *Iwan Franko o twórczości Marii Konopnickiej*, „Slavia Orientalis”, 1976, № 4, s. 473–483.
- Kuplowski 1979 – *Iwan Franko o literaturze polskiej / Wyboru dokonał i opracował M. Kuplowski*, Kraków, 1979, 304 s.
- Kwiecińska 1954 – Z. Kwiecińska, *Wspólnie iść ku dobrym celom*, „Trybuna ludu”, 1954, № 14, s. 6. (o listach E. Orzeszko k I. France)
- Markowski, Szyszko 1958 – S. Markowski, T. Szyszko, *Z nieopublikowanej korespondencji Iwana Franki z Adamem Wiślickim*, „Slavia Orientalis”, 1958, № 1, s. 121–129.
- McEnery, Xiao, Tono 2006 – T. McEnery, R. Xiao, and Y. Tono, *Corpus-based language studies: an advanced resource book*. Routledge, 2006.

- Pazdro 1979 – G. Pazdro, *Motywy i cele współpracy Iwana Franki z „Kurjerem Lwowским”*, „Literaturoznawstwo”, Warszawa, 1979, T. 4, s. 115–122.
- PolUKR 2005 – PolUKR (Instytut Badań Interdyscyplinarnych Uniwersytetu Warszawskiego, 2005–...) Natalia Kotsyba i Magdalena Turska (<http://domeczek.pl/~polukr>)
- Skovoroda 2008 – Online Concordance to the Complete Works of Hryhorii Skovoroda, 2008, [Cited 10 February 2010], Available from <www.arts.ualberta.ca/~ukr/skovoroda/NEW/index.php>.
- Teubert, Čermáková 2007 – W. Teubert, and A. Čermáková, *Corpus linguistics: A short introduction*. Continuum, London, 2007.
- Wengierow 1956 – L. Wengierow, *Iwan Franko jako krytyk literatury polskiej* / Tłum. M. Leśniewska, „Życie literackie”, 1956, № 41, s. 4.
- Werwes 1958 – H. Werwes, *Rola Iwana Franki w zbliżeniu literatury ukraińskiej i polskiej*, „Sprawozdania wydziału Nauk Społecznych PAN”, 1958, № 1, s. 99–101.
- Werwes 1958 – H. Werwes, *Znaczenie Iwana Franki w dziejach polsko-ukraińskich stosunków literackich*, „Slavia Orientalis”, 1958, № 1, s. 24–23.
- Werwes 1972 – H. Werwes, *Tam, gdzie Ikwy srebrne fale płyną. Z dziejów stosunków literackich polsko-ukraińskich w XIX-XX wieku*, Warszawa, 1972.
- Wspomnienia 1926 – Wspomnienia Jana Kasprowicza o Iwanie France, „Chwila”, 1926, 26 Maj.
- Бук 2007 – С. Бук, *Корпус текстів Івана Франка: спроба визначення основних параметрів*, [в:] *Прикладна лінгвістика та лінгвістичні технології: MegaLing-2006*: Зб. наук. пр., Київ, 2007, с. 72–82.
- Бук, Ровенчак 2010 – С. Бук, А. Ровенчак *Он-лайн конкорданс роману Івана Франка “Перехресні стежки”*, 2006–2010, [Цит. 10 лютого 2010], Доступно з <<http://www.ktf.franko.lviv.ua/~andrij/science/Franko/>>.
- Вервес 1957а – Г. Вервес, *І.Франко і питання українсько-польських літературно-громадських взаємин*, Київ, 1957.
- Вервес 1957б – Г. Вервес, *Іван Франко і питання українсько-польських літературних взаємин*, Київ, 1957.
- Вервес 1963а – Г. Д. Вервес, *Незакінчена повість Івана Франка “Не спитавши броду” (До проблеми українсько-польських літературно-громадських зв'язків)*, [в:] *Славістичний збірник / Відп. ред. К. Білодід*, Київ, 1963, с. 141–283.
- Вервес 1963б – Г. Д. Вервес, *Повість Івана Франка “Lelut i Polelut”*, „Міжслов'янські літературні взаємини”. Вип. 3, Київ, 1963, с. 108–134.
- Вервес 1963в – Г. Д. Вервес, *Проблематика польських повістей Івана Франка*, “Радянське літературознавство”, 1963, № 3, с. 64–82.
- Демська-Кульчицька 2005 – О. Демська-Кульчицька, *Основи національного корпусу української мови*, Київ, 2005.
- Денисюк 2001 – І. Денисюк, *На далеку дорогу життя Франкове візьмемо слово*, [в:] І. Денисюк *Невичерпність атома*, Львів, 2001. Вип. 2, с. 157–168.
- Добровольський 2004 – Д. О. Добровольський, *Корпус паралельних текстів як інструмент сопоставительного описання мов*, [в:] *Русская и сопоставительная филология: состояние и перспективы*, Казань, 2004, с.289–290.

- Дорофтей 2005 – О. Дорофтей, *Польськомовна публіцистика Івана Франка: проблематика, жанр, стиль*. – Дрогобич, 2005.
- Журавська 1961 – І. Журавська, *Іван Франко і зарубіжні літератури*, Київ, 1961.
- Зорівчак 2010 – Р. Зорівчак, *Іван Франко – перекладач*, [Цит. 10 лютого 2010], Доступно з <http://www.franko.lviv.ua/faculty/inomov.new/ukrainian/franko_zorivchak.htm>.
- Ільницький, Гавриш 2001 – *Конкорданція поетичних творів Тараса Шевченка* / Ред. і упоряд.: Олег Ільницький, Юрій Гавриш. У 4-х тт, Торонто, 2001.
- Монахова 2008 – Т. В. Монахова, *Мова Валерія Шевчука: ключові концепти, корпус, тезаурус*: Автореф. дис. ... канд. філол. наук, Київ, 2008.
- Палінська 2004 – О. М. Палінська *Переключення мовного коду в ситуації полілінгвізму (на матеріалі ідіолекту Ольги Кобилянської)*: Дис... канд. філол. наук, Львів, 2004.
- Пачовський 1966 – Т. І. Пачовський, *Питання адекватності в оповіданнях І. Франка польською та українською мовами*, [в:] *Іван Франко. Статті і матеріали. Міжвідомчий республіканський збірник*. Вип. 1, Львів, 1966, с. 126–130.
- Ривкіс 1957 – Я. Ривкіс, *І. Франко про закономірності польської літератури*. – Житомир, 1957.
- Рудницький 1997 – М. Рудницький, *Іван Франко*, [в:] *Спогади про Івана Франка* / Упорядник М. Гнатюк, Львів, 1997, с. 333–364.
- Україно-руський паралельний текстовий корпус, [Цит. 10 лютого 2010], Доступно з <<http://ling.infostream.ua>>.
- Українська література 1994 – *Українська література в загальнослов'янському і світовому літературному контексті: У п'яти томах*. Т. 5. *Українська література в країнах центральної і південно-східної Європи*, Київ, 1994.
- Франко 1979 – І. Франко, *Зібрання творів у 50-ти томах*, Київ, 1979.
- Шевельов 1987 – Ю. Шевельов, *Українська мова в першій половині двадцятого століття (1900–1941). Стан і статус*, [Мюнхен], 1987.
- Шевельов 2003 – Ю. Шевельов, *Внесок Галичини у формування української літературної мови*, Київ, 2003.
- Шевченко 1986 – *Словарь языка русских произведений Шевченко*. В 2-х т. / [Сост. В. М. Брицын и др.], Київ, 1985-1986. Т 1, 2.
- Широков, Бугаков, Грязнухіна 2005 – *Корпусна лінгвістика* / В. А. Широков, О. В. Бугаков, Т. О. Грязнухіна та ін. Київ, 2005.
- Шмігер 2009 – Т. Шмігер *Іван Франко – основоположник українського перекладознавства*, [в:] *Історія українського перекладознавства*, Київ, 2009.

SUMMARY

The architecture of Polish-Ukrainian and Ukrainian-Polish parallel corpus of Ivan Franko's self-translations

Ivan Franko (1856–1916) is a famous Ukrainian poet, writer, dramatist, translator, literary critic and historian, ethnographer, publicist, social and literary critic, journalist, economist, and political activist. He is the most prominent figure in Ukrainian culture after Taras Shevchenko. His heritage envelopes above 6 000 items, it takes above 100 volumes. Among them there are above 1 000 in Polish with above 40 creative works including in particular two novels: „Lelum and Polelum” („Lelum i Polelum” / “Лель і Полель”, 1887) and “For the Hearth” („Dla ogniska domowego” / “Для домашнього огнища”, 1892).

Many of his Polish works Ivan Franko translated into Ukrainian and vice-versa: he made self-translations from Ukrainian into Polish. Using computer technologies the parallel corpus of Franko's self-translations was created.

In the article, the sources of Polish language competence of Ivan Franko are shown, the state of linguistic research of his creative works in Polish together with the Ukrainian self-translations is described. The essentiality of parallel corpus and its advantages for Franko's self-translations are explicated. The list of Franko's creative works with the respective printed sources is presented in the architecture of Franko's parallel corpus. The practical application of this corpus as well as its research potential in different fields of science is displayed.